

dig a magyar felekezeti iskolák egyházi támogatásának a megvonásán kívül, az egyház német és magyar részre való szakításával a magyarokat templomaiktól akarják megfosztani. Ezért fontos a bánsági magyarság részére a közhatalom által biztosított, egyetemes gazdasági és kulturális megszerveződés.

H A T Á R Á L L O M Á S

Irta: GÁRDONYI ISTVÁN

A külföldi vendég vonata, melyre itt, a határállomáson várok, csak két óra múlva érkezik. „Csak két óra múlva?“ — ismétlem gépiesen. „Csak két óra múlva“ — mondja a tisztviselő egykedvűen, s megfordul és faképnél hagy.

Most itt állok és az eszmélés, másodpercnél is rövidebb villámlobbanásnyi fényénél tudatosossá válik bennem a valóság: határállomáson vagyok. Az a lelki készültség, az a pszichikai ugrásra-kész állapot, melyben millió és millió embertársammal együtt immár évek óta élek, most — úgy érzem — két órára a neki megfelelő, helyes életformába került. Határállomáson vagyok: éber világok és felvigyázó emberek között. A küszöbön állok, a végső döntés utáni pillanat nyugalmával, úgy mint akik indulnak vagy éppen megérkeznek valahová. Érzem: óvatos emberek, szigorú előírások és megfellebbezhetetlen bizonyosság közepette élek most, száz lépésnyire az országok határán elhúzódo keskeny senkiföldje-sávtól, úgy mint a kor emberéhez illik. Regénytéma — gondolom, bölintok és megnyugodva helyet foglalok a resti asztalánál.

Körülnézek és most két órán keresztül minden filmatelier-szerű. Mindenhol az asztalok körül, a pult mögött, a sötét mellett, kint a peronon és itt bent: mintha egy éppen most készülő René Clair-film alakjai készülnének a jelenésükre. Arra gondolok: ha a művész végső feladata a kifejezés, akkor az élet itt remekel. A keret, a határállomás, a cselekmény számára a legszerencsésebb. Minden olyan egyszerű, érthető és világos itten, hogy a film meséjét szinte el tudnám mondani. A napokról szól, melyekben élünk, közöm van hozzá, izgat — érzem az egész fonák tragédiát, belül viszolygok, cigarettára gyujtok és feketét rendelek.

Ime, ott az a csendőrőrmester. Pocakos, hájas alak. Kopaszodó fej, borvirágos orr. Bizonyára két gyermek apja, a fiu idén végez, pályát kell választani, a kérdés nehéz. Odahaza nyilván súlyos gondot okoz a fiu jövője. A csendőrőrmester két óra múlva tiltott határátlépés miatt egy férfit fog letartóztatni. A férfi most még reménykedik a határállomás felé robogó vonaton, feleségére gondol és két gyermekére. Főleg a fiára, aki éppen most vesztette el az állását, érthetetlen babonákból folyó, de vaskövetkeztességgű törvények következtében. Az idegen férfi és a csendőrőrmester találkozni fognak, a csendőr a kötelességét fogja teljesíteni, a férfi el fog bukni, mint egy modern tragédia hőse. És azután mindketten a fiaikra fognak gondolni...

Az a két férfi, akikkel egy fülkében utaztam idáig, már a vonaton felkeltette az érdeklődésemet. Hármunkon kívül még ketten ültek a fülkében: egy katolikus plébános és egy református lelkész, akít Bocskay-szabású

prémkucsmájáról száz lépésről is felismertem volna. A két papember hal-
kan beszélgetett. A nap eseményéről mindössze futólag. („Öszentsége ha-
lála ugy gondolom... — mondta a plébános, s szavai a vonat egyenletes zu-
hogásába veszttek. Többet nem hallottam, pedig hárman is füleltünk: a ri-
porter, az ember és én.) Azután izgatott és harsány hangon holmi adófize-
tési kellemetlenségekről, nyugtákról, péterfillérekről és részeges harango-
zóról esett szó.

A másik két férfi ezekkel szemben érdektelen volt. Közösen olvastak
egy ujságot, kabátban és kalapban ültek — csak akkor tűnt fel, hogy
mindannyian kalapban és kabátban ülünk a fülkében. Természetesen: min-
den pillanatban utrakészen, teljes készenlétben, úgy, mint határállomás fe-
lé utazókhoz illik. Ibsen drámáiban jelennek meg kabátban a férfiak a színen
— ez jutott eszembe. A határállomáson mindenki leszállt, a két papembert
szem elől vesztettem, de a másik két férfit most, itt a restiben viszontlá-
tom. Ott ülnek a sarokban és dominóznak. Szótlanul rakják a kőveket,
mintha mindig is ezt csinálták volna. Vajjon kik lehetnek? Talán detekti-
vek, kik valakit várnak? Egyszerű tisztviselők, akik valami érkező rokon
elő utaztak? Csempészek, kik a titkos jelre lesnek? Semmiesetre sem splee-
nes különcök, kiknek az a rögeszméjük, hogy alkonyati dominójátszmájuk-
at a határállomás csöndes izgalomban vibráló restijében kell lejátszani...

A vendéglős — most veszem csak észre — itt mindenkit személyesen
ismer. Alacsony, kövér ember, papucsban, pulloverben és feltűrt ingujjakkal
asztaltól asztalhoz vándorol. Közben szól a rádió, „szalonzenét“ játsz-
nak valahol, a „Loin du bal“-t éppen. Arra kell gondolnom: mi közünk hoz-
zá? Itt és most senkinek semmi köze ehhez a zenéhez, mely egy, a báltól
távolmaradt fiatal lány révedezését hivatott kifejezni. Londonban — olva-
som — a munkanélküliek ma koporsót vittek a Foreign Office elé, a Dres-
dener Bank igazgatósági ülésén elhatározták, hogy az intézet érdekeltségét
vállal a Szudetavidéken épülő Reichsautóbahnbahnban, e célból X. millió már-
kát folyósít, viszont ezzel szemben Funk dr. a Birodalmi Bank elnöke X.
millió értékű váltót számítol le a Dresdener Bank javára. Negrinék Mad-
ridba érkeztek és a FAI szakszervezeti vezetői végre, három év után, helyet
nyernek a köztársasági védelmi bizottságban. A japánok megszállták Haj-
nan szigetét és Clark Gable cáfolja, mintha nyolcvanezer dollárt fizetett
volna a feleségének azért, hogy elválhasson tőle — közben mi itt ülünk a
határállomáson, óránkénti kilencvenkilométeres sebességgel robog felénk a
gyorsvonat, a csendőrmester ott szemben, olcsó és büdös cigarettát szív,
a két idegen utitárs a sarokban dominózik, egy másik sarokban egy társaság
rövizik, mellettem egy vasuti forgalmi tiszt vacsorázik, a vendéglős
puffadt, gutaütéses vörös arcával asztaltól asztalhoz jár, miközben szól a
zene, melyben valaki révedezik valamiről, mitől távol maradt...

Most egy csendőrtiszt lép a helyiségbe. Látnivaló: mindenkit ismer,
mindenki ismeri. Sárcipőit sietve rugdalja le, miközben mindenkihez van
egy szava. Mozgékony, joviális fiatalember. Itt, a világnak e pontján élet-
halál ura. A csendőrmesterrel lekezel. Szaktársak, kollégák, száműzöt-
tek. Nyilván úgy érzik magukat, mint angol katonák és hivatalnokok a
gyarmatokon. Nem csodálkozom: végeredményben a fogházban is — ahol
nem annyira a rabság, mint inkább a fogház az emberiség szégyene — a
rab és az őr egyformán száműzöttek. A terem közepén holmi elmés szerke-
zet asztali kuglipályát mimel. Odavonulnak és izgatottan játszani kezde-

nek.

Figyelem a tisztet. Legfeljebb harminc éves. A tisztiiskolában bizonyára karrierről álmódott, most itt teljesít szolgálatot. Ez a határállomás pályájának egyik állomása. Vajjon elégedett? Pontosan tudom, mennyi a fizetése, nagyjából ki tudom számítani, hogy abból hogyan él meg. De lehet, hogy valamelyik közeli városka valamelyik intézetében van egy hurga, akit ő tanított, mert lehetséges, hogy árvák? Vajjon megnősülhet? Hogyan képzelem el a jövőjét? Mire gondolt, amikor tegnap kénytelen volt egy nyugatról jövő utast megbírságozni, mert tiltott árut hozott be az országba? Csupa rejtély. Szívesen megkérdezném, de nem lehet, mert éppen most kilencet ütött az őrmester és a tiszt arca elborul.

Közben robot a gyors a határállomás felé. Pillanatra résztveszek a vonaton robogó utasok félszeg izgalmában, kik nemsokára elérkeznek utjuk egyik kényes pontjához. Már látom a zavart, kényszeredett arcokat. Ugyan-ezekkel az arcokkal találkozni az anyakönyvvezető hivatalában, orvosi rendelőkben vagy éjszakai házkutatások alkalmával. A szemérem ugyanis olyan emberi jog, mint a magánlakás szentségének sérthetetlensége. Viszont az utipodgyász átkutatása semmiben sem különbözik a magánlakásértéstől — idegen emberek valamilyen törvény nevében nyernek jogot ahhoz, hogy egy másik ember fehérműje és legszemélyesebb intimitásai között turkáljanak, mert a szavában nem hisznek. Csak itt a határállomáson érezni, szinte tapintható pontossággal, hogy foglyok vagyunk, végzetesen és talán hetediziglen.

Próbálok tárgyilagos lenni: vajjon felfedezem a körülöttem mozgó, élő, játszó, vacsorázó és beszélgető embereken is a készenlét-érzést, a döntés-előtti perc bizonyosságának feszültségét? Eszembe jut a kítűnő Wittvogel megállapítása a földrajzi pont döntő jelentőségéről az emberi és társadalmi lélekre vonatkozólag — Wittvogelnek igaza van. Megállapíthatom, hogy a földrajzi pont törvénye itt mindenkit ural. Így van, így kell lennie. Elképzelhetetlen, hogy az a puffadtképű vendéglős ne tudjon az innen csak egy iramodásnyira fekvő senkiföldjéről, melyen ezidőszert hazátlanok esetleg és a legjobb esetben egy pajtában várnak valamilyen isteni csodára. Elképzelhetetlen, hogy ez a csendőrtiszt ne tudjon arról, a negyedik országból menekülő diákról, aki mérhetetlen kegynek találja, hogy egy éjszakára szabad a határállomás városkájának valamelyik poloskás szállodájában a fejét lehajtani. Elképzelhetetlen, hogy a csendőrőrmester ne gondoljon kuglizás közben arra, a ki tudja honnan kiebrudalt és ki tudja milyen viszontagságok után idevetődött éves világvándorra, akit csak éppen az előbb küldött két határőr kíséretében a kukoricásba, a határra, hogy onnan kergessék át a sötétség leple alatt a szomszéd országba? Kétségtelen, hogy mindezek a tények élnek és hatnak ezeknek az embereknek az emlékezetében, lelkében. Kizártnak és lehetetlennek tartom, hogy ez a szomorú tudás ne érintené valamilyen módon, a legszemélyesebben őket és esküdni mernék rá, hogy ezek az emberek többet tudnak a határokról, a népekről, a menekültekről, az elesettekről és a küzdők dolgairól, mint a határmegállapító bizottságok, semlegességi értekezletek, menekültügyi konferenciák és még egyéb nemzetközi értekezletek aktaszerű tudással felszerelt résztvevői. Azok lehetnek józanul hívősek, megtévesztően kimérték ezek nem. Dosztojevszkijről tudom, hogy első szibériai cinkosa az őr volt.

Kabátomba bujok, mélyen húzom a kalapot a szemembe és kimegyek a

peronra. A pályatesten felgyújtanak egy ivlámpát és most látom, hogy teljesen besötétedett. A bátrakra kell gondolnom: elég csak egy gyöngye kis fényt gyujtani, hogy ráeszméljünk a sötétségre, mely bennünket körülvesz. A sötétbe meredek: arra van a határ, percék alatt elérhetően közel. Odaállhatok a keskeny mesgyére, mely a szomszéd országtól elválaszt. Próbálom elképzelni: olyan szédítő érzés lehet, mintha szakadék szélén állnék, mélységek és magasságok között. Persze ezek emberi, halandó mértékek. A csillagok örökkévaló magasságából mindez természetesen jelentéktelen. Mint aki feleletet vár: felnézek az égre. De onnan csak a csillagok hunyorognak, bölcsen és szkeptikusan, mint már nagyon öreg emberek szeme, kik már sokat láttak, sokat elfelejtettek és nem óhajtanak már újat tudni.

A peron most ünnepélyessé válik, egymásután jelennek meg a fegyveres határőrök. Immár sok-sok éve, hogy fegyverrel fogadnak minden idegent a határokon. Felfegyverkezve és támadásra készen, mint kétezer év előtt a görög pásztorok, kik a hozzájuk vetődött idegent ellenségként kezelték. Mi európaiak is, immár huszonötödik éve, hogy a fegyverek jegyében éljük életünket. Erre gondolok és mélyebben huzom fejemet a gallér közé.

Szóba elegyedek az egyik határőrrel. Huszonegyéves parasztfiu. Nős. Innen hétszáz kilométerre van a hazája. Levelet sem nem kap, sem nem ír. Ugyanis sem ő, sem a felesége nem tudnak írni. Azonban olvasni már megtanult, a nyomtatott betűket ismeri. Az ellátás iránt nincsen panasza, csupán a cigarettát hiányolja. Megkinálom, fehérkesztyűs kézzel veszi ki a tárcából. Moziban még nem volt, illetve két hónappal ezelőtt látta élete első filmjét. A gázvédelemről tartottak oktató előadást és akkor mutattak be valami gázvédelmi filmet. A zenét szereti, már látott rádiót, de olyan neki sohasem lesz. A városkában néha, amikor szabad és sétára van ideje megmegáll ablakok előtt, ahonnan zene szűrődik ki. Külföldön még sohasem volt, de érdekelné a világ. Persze erről szó sem lehet. Itt még öt hónapja van, akkor hazamegy és erősen kell majd dolgozni, mert adóssága van. Szereti a szolgálatot? Furcsa kérdés, nem is érti. Itt kell állni, ha jön a vonat és vigyázni, hogy senki se fel, se le ne szállhasson, míg erre engedély nincsen. Tudja, hogy miért? Nem tudja, illetve gyanítja, de nem tudná pontosan megmondani. Elmosolyodik, én is mosolygok és Dosztojevskij jut az eszembe.

Távolról egyre erősödő harsány fütty, majd pillanatok múlva berobog a külföldi gyors. A határőrök mereven állnak a vonat tövében. Köröskörül siri csend: csak bentől, a vonatból hallatszik holmi dobogás, csoszogás zaja — a vámtiszték megkezdték az utlevél- és vámvizsgálatot. Lent pedig őrt állnak a határőrök és vigyáznak, hogy senki le ne szállhasson, mintha ragályos betegek érkeztek volna...

Félóra múlva robogunk az ország belseje felé és úgy érzem magam, mint a mesebeli néger, aki azért rugta a követ, hogy élvezze a fájdalom csillapodását. A suta kalandnak vége és a kétórás nyugalom után minden méterrel és kilométerrel visszaszűrődik lelkembe a mindennapok futószalagra szerelt izgalma. Néhány órával később visszanyerem azt a bizonyos lelki készültséget, azt a pszichikai ugrásra-kész állapotot és erről tudom, hogy otthon vagyok. A hazai fedél alatt.